

LONDA

2021

Ripoti ya Zambia Haki za Dijitali na Ujumuishaji

LONDA

RIPOTI YA ZAMBIA HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Mei 2022

Ripoti iliyotolewa na Bulanda Nkhowani

Timu ya Uhariri: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndong'mo, Hlengiwe Dube, Margaret Nyambura

Ndung'u, Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.

Ukurasa wa jalada uliofanywa na Kenneth Oyenyi

Iliyoundwa na Luce Concepts

Picha na Pexels

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2022 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

JEDWALI LA YALIYOMO

01

UFUPISHO

02

UTANGULIZI

03

JINSIA NA TEHAMA

04

UZINGATIAJI MIFUMO YA KIKANDA NA
KIMATAIFA, NA MAENDELEO YA SERA

05

UHURU WA KUJIELEZA MNAMO 2021

06

FARAGHA NA UFUATILIAJI

06

ATHARI ZA KANUNI ZA
UVIKO-19, UWAKI MTANDAO
NA UCHAGUZI KWENYE HAKI ZA
DIJITALI NA USHIRIKISHWAJI

07

KUKATIZWA KWA MTANDAO
NA UKIUKAJI MWINGINE WA
HAKI ZA KIDIJITALI

UCHAMBUZI WA UTENDAJI WA
NCHI KUTOKA MWAKA ULIOPIITA

08

HITIMISHO

09

MAPENDEKEZO

LONDA

RIPOTI YA ZAMBIA HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

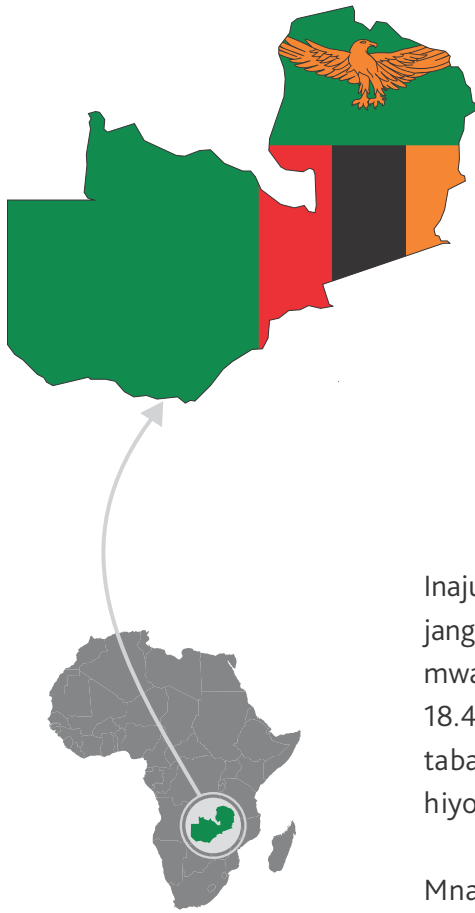
UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

UFUPISHO

Ripoti ya Londa Zambia inaangazia hali ya haki za kidijitali na ushirikishwaji nchini mwaka 2021. Mwaka unaoangaziwa ulikuwa muhimu katika sera ya TEHAMA ya Zambia na mazingira ya kisheria na Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Usalama wa Mtandao na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi uliidhinishwa. Aidha, Sheria ya Usalama wa Mtandao na Uhalifu wa Mtandao na Sheria ya Ulinzi wa Data ilianza kutumika huku Sheria ya Biashara ya Kielektroniki na Miamala ilifutwa. Zaidi ya hayo, kulikuwa na dhamira ya kupitia na kutunga muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Habari uliosubiriwa kwa muda mrefu ambao umekuwepo kwa takriban miaka 20. Nchi ilipata kukatika kwa mtandao kwa kiasi, jambo ambalo lilipingwa na shirika la haki za binadamu la eneo hilo wakati wa uchaguzi mkuu wa Agosti uliokuwa na ushindani mkubwa ambao ulishuhudia kuanzishwa kwa serikali mpya. Kwa ujumla, kulikuwa na ongezeko la visa vya unyanyasaji wa kijinsia mtandaoni, haswa wakati wa uchaguzi ambapo wanasiasa wa kike walilengwa.

Ripoti hii inapendekeza baadhi ya mapendekezo muhimu yanayolengwa kwa serikali, asasi za kiraia, wasomi na watetezi wa haki za binadamu yakilenga kuoanisha mifumo ya sheria ya TEHAMA ya nchi kulingana na viwango vya Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Usalama wa Mtandao na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi, utekelezaji wa sheria mpya ya ulinzi wa data. na mapitio ya Sheria ya Usalama wa Mtandao. Mapendekezo zaidi juu ya kudumisha mazingira ya mtandao yaliyo wazi, salama na salimini, kuongeza uelewa kwa umma juu ya sheria mpya za ulinzi wa mtandao na data pamoja na kutoa juhudi za kuelewa asili na kuenea kwa UWAKI mtandaoni nchini yanatolewa.

**USD 18.1
BILIONI**

**2020 PATO LA
TAIFA (GDP)**

UTANGULIZI

HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI YA NCHI YA ZAMBIA

Inajulikana kama mojawapo ya nchi za kwanza katika nchi za Kusini mwa jangwa la Sahara kupokea muunganisho kamili wa intaneti mwishoni mwa mwaka 1994,¹ Idadi ya watu nchini Zambia iliongezeka hadi milioni 18.4 mwaka 2021.² Idadi ya watu wa Zambia inaendelea kutawaliwa na tabaka la vijana wanaowakilisha zaidi ya 50% ya watu wote wa nchi hiyo.³

Mnamo Agosti 2021, Zambia ilianzisha serikali mpya baada ya kinyang'anyiro kikali kilichoshuhudia Rais Hakainde Hichilema akiibuka mshindi, baada ya kupata 59% ya kura zote.⁴

Pato la Taifa (GDP) lilipungua hadi dola bilioni 18.1 mwaka 2020 kutoka dola bilioni 23 mwaka 2019.⁵ Mwishoni mwa 2021, kiwango cha mfumuko wa bei nchini kilipungua hadi 16.4⁶ kutoka kwa rekodi ya juu zaidi ya 22, iliyorekodiwa mapema Februari 2021.⁷ Ukuaji huo uliotarajiwa ulitokana na ukuaji wa TEHAMA, sekta ndogo za viwanda na ujenzi pamoja na imani ya wawekezaji katika utawala mpya unaotarajiwa kutunga sera rafiki za kibiashara na kujadiliana kwa ajili ya makubaliano ya kina ya kurekebisha deni na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF).⁸

1. Robinson, N. (1996), "Bringing the Internet to Zambia" in Bridge Builders: African Experiences with Information and Communication Technology. Washington: National Academy Press.

2. Zambia Statistics Agency (2021) - <https://www.zamstats.gov.zm/> (accessed 11 January 2022).

3. Zambia Statistics Agency (2021) (n 1 above).

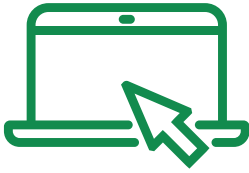
4. Election Institute of Sustainable Democracy in Africa (2021) Zambia: 2021 Presidential election results <https://www.eisa.org/wep/zam2021results.htm> (accessed 11 January 2022).

5. World Bank (2020) Zambia Data GDP <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=ZM> (accessed 11 January 2022).

6. Zambia Statistics Agency (2021) Monthly Bulletin-December <https://www.zamstats.gov.zm/> (accessed 11 January 2022).

7. Zambia Statistics Agency (2021) (n 5 above).

8. Focus Economics (2022) Zambia Economic Outlook <https://bit.ly/2JgMgkL> (accessed 11 January 2022).

56.3%

**KUPENYA KWA
MTANDAO**

107%

**KUPENYA KWA SIMU
YA RUNUNU**

Teknolojia ya Mawasiliano ya Habari (TEHAMA) inatawaliwa chini ya Wizara mpya iliyoundwa ya Teknolojia na Sayansi⁹ na kusimamiwa na Mamlaka ya Teknolojia ya Mawasiliano ya Zambia (ZICTA).

Kiwango cha kupenya kwa intaneti mwaka 2021 kilisimama kwa 56.3% ikiwakilisha watu milioni 10.4 wakati kiwango cha kupenya kwa simu za rununu kilifikia 107%, asilimia ambayo inachangiwa na ukweli kwamba watu nchini Zambia mara nyingi wanamiliki zaidi ya simu moja ya rununu na simu kadi nyingi.¹⁰ Kinyume chake, makadirio kutoka Ripoti ya Data Digital katika ripoti ya 2022 yanabainisha kiwango cha kupenya kwa mtandao cha 29.4%.¹¹ Idadi kubwa ya watu wanaopata huduma za intaneti nchini wanatumia mtandao ya simu (56%) ikilinganishwa na wanaotumia huduma za laini zisizobadilika (0.5%).¹²

Zambia inaendelea kudumisha watoa huduma 17 wa mtandao na watoa huduma watatu wa mtandao wa simu,¹³ ingawa leseni ilipewa Beeline Telecommunications mnamo Februari 2021, ambayo shughuli zake sasa zinatarajiwa kuzinduliwa mnamo Juni 2022, baada ya kampuni hiyo kushindwa kuzindua miezi sita baada ya kupata leseni.¹⁴

JINSIA NA TEHAMA

Kwa upande wa pengo la jinsia ya simu za mkononi, utafiti wa TEHAMA wa ZICTA wa mwaka 2018 ulifichua tofauti ndogo katika asilimia ya upatikanaji na umiliki wa simu za mkononi kwa wanawake na wanaume. Kati ya watumiaji wote wa simu za mkononi 51% walikuwa wanawake wakati 57% walikuwa wanaume, na kwa upande wa umiliki wa simu za mkononi wanaume zaidi kwa 87% walimiliki simu za mkononi ikilinganishwa na wanawake 81%. Kwa upande mwingine, 6% ya wanawake walikuwa na ujuzi wa jinsi ya kutumia kompyuta, ikilinganishwa na wenzao wa kiume ambao walikuwa na 8%.¹⁵

9. IT Web Africa (2021) (n 11 above).

10. Zambia Information and Communications Technology Authority (ZICTA) (2021) ICT Indicators <http://onlinesystems.zicta.zm:8585/statsfinal/ICT%20Indicators.html> (accessed 11 January 2022).

11. Hootsuite & We Are Social (2022) Digital 2022: Zambia <https://datareportal.com/reports/digital-2022-zambia> (accessed 7 March 2022).

12. ZICTA (2021) (n 8 above).

13. ZICTA (2021)(n 8 above)

14. IT Web Africa (2021) Zambia's Beeline Telecoms runs into early trouble <https://itweb.africa/content/JBwEr7nBOnE76Db2> (accessed 11 January 2022).

15. Zambia Information and Communications Technology Authority (ZICTA), (2021) ICT Statistics, <http://onlinesystems.zicta.zm:8585/statsfinal/index.html> (accessed 01 March 2022)

UZINGATIAJI MIFUMO YA KIKANDA NA KIMATAIFA, NA MAENDELEO YA SERA

Katiba ya Zambia, 1996¹⁶ inatambua na kudhamini haki za uhuru wa kujieleza,¹⁷ upatikanaji wa habari,¹⁸ uhuru wa kukusanyika na kujumuika¹⁹ na haki ya faragha.²⁰

Mnamo Machi 2021, Zambia ilitunga Sheria yake ya kwanza ya Ulinzi wa Data (2021) na Sheria ya Usalama wa Mtandao na Uhalifu wa Mtandao (2021)²¹ na kupitisha Sera ya Taifa ya Usalama Mtandaoni (2021) na Sera ya Taifa ya Posta.²² Aidha, Sheria ya Biashara na Miamala ya Kielektroniki (2021) ilifanyiwa mapitio wakati miswada mingine kadhaa kama vile Mswada wa Serikali Mtandao (2021)²³ na Muswada wa Sheria ya Huduma za Posta na Courier (2021) uliandaliwa. Sera ya Taifa ya TEHAMA ya mwaka 2006 bado inafanyiwa mapitio.

Haki ya faragha kwa kiasi fulani inalindwa kupitia Sheria ya Usalama Mtandaoni na Uhalifu wa Mtandao 2021 na Sheria ya Kulinda Data 2021 huku uhuru wa kujieleza na vyombo vya habari ukilindwa kupitia Sheria ya Mamlaka Huru ya Utangazaji (kama ilivyorekebishwa mwaka 2010) na Shirika la Utangazaji la Taifa la Zambia (ZNBC) Sheria (kama ilivyorekebishwa mwaka wa 2017), hata hivyo, sheria hizi mbili hazitumiki kwa maeneo yasiyo ya utangazaji kama vile Mtandao. Zaidi ya hayo, Zambia haina sheria zilizo wazi juu ya haki ya kukusanyika na kujumuika, na juu ya kupata taarifa.

Muswada wa sheria ya Upatikanaji wa Habari wa miaka 20 (2013) bado unasubiri kupitishwa na sababu za kucheleweshwa zinaweza kuhusishwa na wasiwasi wa serikali iliyopita juu ya usalama wa taifa kwa kuwa mswada huo unaweza kuathiri habari za siri.²⁴ Hata hivyo, mwezi Novemba 2021, serikali ilitangaza kwamba ilikuwa inaweka kipaumbele katika kupitishwa kwa Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Habari (2013) na mswada wa Baraza la Habari la Zambia (ZAMEC) (2019),²⁵ muswada uliokusudiwa kutoa utaratibu wa kujidhibiti wa vyombo vya habari na kukuza weledi na uwajibikaji katika sekta ya habari. Mnamo 2020, Wizara ya Habari na Huduma za Utangazaji ilizindua Sera ya Maendeleo ya Vyombo vya Habari 2020 iliyorekebishwa.²⁶ Unaolenga kuweka dira na dhamira ya Serikali ya kukuza uhuru wa kujieleza kwa kudhamini uhuru wa vyombo vya habari.

Katiba ya Zambia, 1996 inatambua na kudhamini haki za uhuru wa kujieleza, upatikanaji wa habari, uhuru wa kukusanyika na kujumuika na haki ya faragha.

16. Constitution of Zambia Act 18 of 1996

17. Constitution of Zambia Act 18 of 1996 art 20.

18. As above n 13.

19. n 13 above, art 21.

20. n 13 above, art 17.

21. Lusaka Times (2021) President Lungu has Signed the Cyber Security and Cyber Bill into Law, <https://www.lusakatimes.com/2021/03/26/president-lungu-has-signed-the-cyber-security-and-cyber-bill-into-law/>, (accessed 11 January 2022).

22. National Postal Policy of 2021, <http://www.mtc.gov.zm/wp-content/uploads/2021/06/National-Postal-Policy-2021-2031.pdf> (accessed 11 January 2022).

23. E-Government Bill of 2021, <https://www.parliament.gov.zm/node/8951> (accessed 11 January 2022).

24. K Manchishi (2021) The Struggle for Access to Information in Zambia: Looking to new media as an enabler, Mulungushi University.

25. Zambia National Broadcasting Corporation (ZNBC), (2021) ACCESS TO INFORMATION BILL <https://www.facebook.com/znbctoday/videos/access-to-information-bill/571311514201071/> (accessed 11 January 2022).

26. Media Institute of Southern Africa (MISA) (2022) Media Development Policy launched <https://misa.org/blog/media-development-policy-launched/> (accessed 11 January 2022).

Mnamo Novemba 2021, Zambia iliidhinisha Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Usalama Mtandaoni na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi (Mkataba wa Malabo)²⁷ ambao unakuza upatanishi wa sheria mpya za mtandao na mifumo mingine ya kitaifa na ushirikiano wa kikanda katika masuala ya usalama wa mtandao, uhalifu wa mtandaoni na ulinzi wa data. Zambia ni mwanachama wa Mkataba wa Afrika wa Binadamu na Haki za Watu (ACHPR)²⁸ na Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR)²⁹ ambayo inathibitisha ulinzi wa upatikanaji wa habari na uhuru wa kujieleza nje ya mtandao na mtandaoni.³⁰

UHURU WA KUJIELEZA MNAMO 2021

Katika mwaka unaoangaziwa, kufurahia uhuru wa kujieleza na kupata habari mtandaoni kulijaribiwa. Kulingana na ripoti ya 2021 ya Amnesty International, haki za binadamu nchini Zambia zimezorota katika miaka mitano iliyopita na vizuizi vya uhuru wa kujieleza, kukusanyika na kujumuika

nje ya mtandao na mtandaoni, ambavyo viliegemea juu ya usalama wa kitaifa na maswala ya afya ya umma.³¹

Zaidi ya hayo, kutungwa kwa Sheria ya Usalama wa Mtandao na Makosa ya Mtandao (2021) kulizua hofu kwa watumiaji wa mtandao kuwa sheria hiyo ingetumika kuadhibu mazungumzo ya mtandaoni hasa kwenye mitandao ya kijamii, na hali hiyo ilisababisha utamaduni wa kujidhibiti kwa watumiaji wanaohofia kutajwa. unyanyasaji mtandaoni. Kundi la mashirika ya kiraia ikiwa ni pamoja na Chapter One Foundation, Bloggers of Zambia, Gears Initiative na Peoples Action for Accountability and Good Governance in Zambia (PAAGZ) walipinga katika Mahakama Kuu, vifungu kadhaa vya Sheria ya Usalama wa Mtandao kwa misingi kwamba ni kinyume cha Katiba na inatishia. haki ya uhuru wa kujieleza, miongoni mwa mengine.³² Hasa, Kifungu cha 54 kilipewa changamoto kwa kutokuwa wazi na kukabiliwa na unyanyasaji kwa

27. African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection <https://au.int/en/treaties/african-union-convention-cyber-security-and-personal-data-protection> (accessed 11 January 2022).

28. African Commission on Human and People's Rights (ACHPR) Declaration on Freedom of Expression and Access to Information, <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=69> (accessed 11 January 2022).

29. Universal Declaration of Human Rights (UDHR), <https://www.un.org/en/aboutus/universal-declaration-of-human-rights> (accessed 11 January 2022).

30. Article 9 and Article 19 respectively.

31. Amnesty International (2021) Zambia: Ruling by fear and repression <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR6340572021ENGLISH.PDF> (accessed 13 January 2022).

32. Lusaka Times (2021) New Cyber law goes to Court <https://www.lusakatimes.com/2021/04/02/new-cyber-law-goes-to-court/> (accessed 13 January 2022).

kuwezesha kuwekwa kizuizini na kukamatwa kwa waandishi wa habari na watumiaji wengine wa mtandao.

Kifungu cha 54 cha Sheria ya Usalama wa

Mtandao kinasema kwamba:

“Mtu ambaye, kwa nia ya kuhatarisha usalama na usalama wa mtu mwingine yeyote, anachapisha taarifa au data iliyowasilishwa kwa picha, mfano, maandishi, alama, sauti au namna nyingine yoyote katika mfumo wa kompyuta atakuwa anatenda kosa na atawajibika, hatia, faini isiyopungua vitengo laki tano au kifungo kwa muda unaozidi miaka mitano au vyote kwa pamoja’.

Aidha, sheria hiyo inatoa mamlaka makubwa kwa watekelezaji kama vile wakaguzi wa mitandao, wasimamizi wa sheria, na Waziri mwenye dhamana ya TEHAMA na kuainisha masharti mapana na yasiyoeleweka ambayo yana uwezo wa kupunguza nafasi ya kidemokrasia ambayo kwa kiasi kikubwa imekuwa ikisaidiwa na mawasiliano ya mtandaoni.

Majaribio ya mashauriano mapana na wadau mbalimbali mwaka 2020 na 2021 kabla ya kutunga sheria tatu za TEHAMA yalifanywa kupitia vikao vya Kamati ya Ndani ya Bunge na Wizara ya Sheria na

kisha Wizara ya Uchukuzi na Mawasiliano, hata hivyo mchakato huu ulilalamikiwa kwa kufanywa haraka haraka.³³

FARAGHA NA UFUATILIAJI

Licha ya kuwekwa kwa kamera za Televisheni ya Closed-Circuit (CCTV) kote nchini kwenye barabara kuu na katika maeneo ya umma chini ya Mradi wa Smart City mnamo 2020,³⁴ mifumo ya kisheria mahususi kwa CCTV ambayo inaweza kudhibiti matumizi na usimamizi wa teknolojia hizi bado haipo, na hivyo kuzua hofu kwamba kamera hizo zinaweza kutumika kwa ufuatiliaji na shughuli za kijasusi dhidi ya wapinzani wa kisiasa, Watetezi wa Haki za Binadamu (HRDs) na umma.³⁵

ATHARI ZA KANUNI ZA UVIKO-19, UWAKI MTANDAONI NA UCHAGUZI KWENYE HAKI ZA DIJITALI NA USHIRIKISHWAJI

Janga la UVIKO-19 liliendelea kuwa tatizo linaloongezeka mwaka wa 2021. Nchi hiyo iliathirika sana mwezi wa Juni na ilifungwa kwa kiasi fulani. Katika kipindi hiki, shule, vyuo vikuu na sehemu za kazi ziligeukia kufanya kazi kwa mbali kama njia ya kuokoa maisha. Shirika la Ushawishi Kitaifa la Wanawake wa Zambia (ZNWL) lilibainisha kuongezeka kwa ukatili wa kijinsia mtandaoni (UWAKI) katika kipindi hiki kutokana na kuongezeka kwa matumizi ya mtandao na teknolojia ya kidijitali na kuongezeka zaidi katika kipindi cha uchaguzi na wanasiasa wa kike waliathiriwa zaidi na unyanyasaji wa mtandaoni, matamshi ya chuki na unyanyasaji wa kijinsia.³⁶

33. TRTWorld (2021) Zambia passes sweeping cyber laws ahead of elections <https://www.trtworld.com/africa/zambia-passes-sweeping-cyber-laws-ahead-of-elections-44869> (accessed 18 January 2022).

34. Lusaka Times (2019) Huawei to plant 24 Hour cameras across Lusaka <https://www.lusakatimes.com/2019/12/07/huawei-to-plant-24-hour-cameras-across-lusaka/> (accessed 13 January 2022).

35. The Potsdam eGovernment Competence Center (IfG.CC) (2020) Surveillance camera projects deployed to watch on people <http://www.ifg.cc/aktuelles/nachrichten/regionen/568-zm-sambia-zambia/58826-zm-surveillance-camera-projects-deployed-to-watch-on-people.html> (accessed 18 January 2022).

36. Zambia National Women's Lobby (2021) Statement by the Zambia National Women's Lobby on the social media monitoring initiative and WhatsApp tip line aimed at curbing Cyberbullying, hate speech and sexual harassment against women in Politics <https://znwl.womenslobby.org.zm/#> (accessed 18 January 2022).

Katika mwezi huo huo, Tume ya Uchaguzi ya Zambia (ECZ) ilitangaza kusitisha kufanya kampeni kwa siku 14 kwa vyama viwili vikuu vya siasa kutokana na vurugu za kisiasa huko Lusaka na wilaya nyingine tatu, pamoja na maonyesho ya barabarani na kampeni za kimwili zilizohusisha makundi makubwa ya watu. marufuku ili kuzuia kuenea kwa UVIKO-19.³⁷ Vyama vya kisiasa viligeukia majukwaa ya mtandaoni kwa ajili ya kufanya kampeni, ingawa vyombo vya habari pia vilizuiwa kuangazia shughuli za kisiasa katika wilaya zilizoathirika. Katika hali hiyo hiyo, kiongozi wa chama cha upinzani alizuiwa kufanya kampeni kwa kutumia matamshi ya chuki na kukiuka maadili ya uchaguzi.³⁸

KUKATIZWA KWA MTANDAO NA UKIUKAJI MWINGINE WA HAKI ZA KIDIJITALI

Katika kipindi kilichoangaziwa na ripoti hii, hakuna kamatakamata inayohusiana na haki za kidijitali iliyorekodiwa, hata hivyo, siku ya upigaji kura tarehe 12 Agosti 2021,³⁹ nchi ilikabiliwa na kuzima kwa sehemu ya intaneti ambayo ilidumu hadi tarehe 14 Agosti 2021. Muunganisho wa majukwaa ya mitandao ya kijamii kama vile WhatsApp, Facebook, Messenger na Twitter ulipunguzwa kasi na hatimaye kufuzu hadi kuzima kabisa kwa mitandao ya kijamii. Ripoti kutoka kwa Open Observatory of Network Interference (OONI)

zinaonyesha kuwa tovuti za mitandao ya kijamii zilizuiwa na kulikuwa na hasara kubwa katika muunganisho wa intaneti, hivyo basi kuthibitisha kuwa watoa huduma hao watatu wanatumia mbinu sawa kuzuia upatikanaji wa intaneti na tovuti za mitandao ya kijamii.⁴⁰ Wakati watu walitumia Mitandao ya Kibinafsi ya Kibinafsi (VPNs) ili kukwepa kuzima kwa sehemu ya mtandao, Wakfu wa Sura ya Kwanza uliwasilisha amri ya mahakama kuu dhidi ya ZICTA kurejesha mtandao.⁴¹

UCHAMBUZI WA UTENDAJI WA NCHI KUTOKA MWAKA ULIOPIITA

Mwaka wa 2021 ulishuhudia harakati nyingi katika sera ya TEHAMA ya Zambia na mazingira ya kisheria. Sheria na sera kadhaa zinazohusiana na TEHAMA zilitungwa na kupitiwa upya- nchi ilitunga sheria yake ya kwanza ya ulinzi wa data, ingawa mifumo ya kitaasisi ya utekelezaji wake bado haijaanzishwa. Mkataba wa Malabo uliidhinishwa ndani ya muda wa rekodi na Wizara ya Teknolojia na Sayansi ikaanzisha, na hivyo kuchochea matumaini ya kukua kwa TEHAMA kupitia sera mpya ya TEHAMA, uvumbuzi na ushirikishwaji wa kidijitali. Kupitia urejeshaji wa haraka wa kuzima kwa sehemu ya mtandao wa 2021, mwaka pia uliangazia dhamira ya mamlaka za mitaa kulinda haki za kidijitali na dhamira mpya ya AZAKI kurudisha nyuma ukiukaji wa haki za kidijitali na kuzima kwa mtandao.

Muunganisho wa majukwaa ya mitandao ya kijamii kama vile WhatsApp, Facebook, Messenger na Twitter ulipunguzwa kasi na hatimaye kufuzu hadi kuzima kabisa kwa mitandao ya kijamii.

37. Xinhua (2021) Zambia's electoral body suspends two major political parties from campaigning due to violence http://www.xinhuanet.com/english/africa/2021-06/15/c_1310009314.htm (accessed 13 January 2022).

38. Lusaka Times (2021) ECZ suspends Kambwili indefinitely from taking part in Campaigns <https://www.lusakatimes.com/2021/06/30/ecz-suspends-kambwili-indefinitely-from-taking-part-in-campaigns/> (accessed 13 January 2022).

39. Open Observatory of Network Interference (OONI) (2021) Zambia: Social media blocked amid 2021 general elections <https://ooni.org/post/2021-zambia-social-media-blocks-amid-elections/> (accessed 21 January 2022).

40. OONI 2021 (n 36 above).

41. All Africa (2021) High Court Orders Restoration of Internet Services <https://allafrica.com/stories/202108150063.html> (accessed 21 January 2022).

HITIMISHO

Zambia ilikabiliwa na changamoto kadhaa za haki za kidijitali hapo awali ambazo zimesalia kuwa na madhara kwa itikadi za mazingira ya mtandao huru. Changamoto hizo zimesababishwa na kuwepo kwa baadhi ya vipengele vya sheria kinyume na katiba, kutokuwepo kwa sheria kama vile ya kupata taarifa na kutoridhiwa kwa Mkataba wa Malabo. Hata hivyo, hatua za sera na utetezi mwaka wa 2021 zilichochea matumaini mapya ya kuimarishwa kwa uhuru wa intaneti nchini. Hata hivyo, Zambia ina sekta ya TEHAMA iliyochangamka ambayo sera na utendaji wake unahitaji mkabala wa wadau wengi na wa kina.

MAPENDEKEZO

Mazingira ya Kisheria na Sera

- Kufuatia kuidhinishwa kwa Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Usalama Mtandaoni na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi, kuna haja kwa serikali kuoanisha mifumo ya zamani na mpya ya kisheria ya TEHAMA kulingana na viwango vya Mkataba.
- Kufuatia kupitishwa kwa Sheria ya Kulinda Data (2021), kuna haja ya serikali kuweka mifumo ya kitaasisi kwa ajili ya utekelezaji wa ulinzi wa data- Mamlaka ya Ulinzi wa Data, ikiwa ni pamoja na uteuzi wa Kamishna anayefaa na huru wa Ulinzi wa Data.
- Kuna haja ya serikali kupitia upya vifungu vyenye matatizo katika Sheria ya Usalama wa Mtandao na Makosa ya Mtandao (2021) na kukamilisha mchakato wa mapitio ya Sera ya Taifa ya TEHAMA (2006) sambamba na kuweka mikakati ya kuwezesha mtandao kuwa wa bei nafuu, kupatikana kwa njia inayoeleweka, na kuimarisha ujuzi wa wananchi wa kidijitali. ujuzi na kuwezesha upatikanaji wa huduma za kielektroniki kama vile e-gov, e-health, e-learning n.k.
- Kuna haja ya serikali kutunga sera za kusimamia ununuzi, uendelezaji na matumizi ya mipango ya miji janja (Smart City Initiates) nchini.

- Mashirika ya kiraia na Watetezi wa Haki za Binadamu lazima waendeleo kushinikiza kufanyiwa mapitio ya Sheria ya Usalama Mtandaoni, Sera ya Kitaifa ya TEHAMA na utungwaji wa sera za mipango ya Smart City.

Uvurugaji wa mtandao na ukiukaji mwingine wa haki za kidijitali

- Serikali lazima ijitolee kudumisha mazingira huru na wazi ya mtandao ambayo yanakuza majukwaa ya mtandaoni kama nafasi za ushiriki wa raia, upatikanaji wa habari, uvumbuzi na maendeleo kulingana na Sehemu ya 5 ya Tamko la Tume ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu (ACHPRs) Kanuni za Uhuru wa Kujieleza na Kupata Habari kwenye Mtandao barani Afrika.
- Zaidi ya hayo, kuna haja ya mashirika ya kiraia na HRD kuendelea kutekeleza jukumu la uangalizi ili kuhakikisha kwamba Mtandao unawekwa wazi, salama na salama.

Uhamasishaji kwa Umma juu ya Sheria za Kitaifa za Mtandao na Ulinzi wa Data

Kuna haja ya juhudi za kuongeza uelewa na serikali, mashirika ya serikali, mashirika ya kiraia na washikadau wengine kuhusu kujenga ufahamu na uelewa wa raia kuhusu sheria zilizopo za mtandao, hasa kwa waandishi wa habari, na ulinzi na matumizi yao yanayohusiana na maisha ya kila siku mtandaoni. Kwa kuongeza, kuna haja ya kuhamasisha watumiaji wa mtandao juu ya ulinzi wa data na faragha.

Ukatili wa Kijinsia Mtandaoni

- Kuna haja ya mashirika ya kiraia, wasomi na mashirika ya serikali kuelewa zaidi kiwango cha kweli na kuenea kwa UWAKI mtandaoni nchini na kuandaa zaidi mikakati muhimu ya utetezi na hatua za kulinda sera ili kuzuia kutengwa kwa digital kwa kuzingatia jinsia; hasa kwa wanasiasa wanawake ambao huathirika zaidi nyakati za uchaguzi.

Londa 2021 inapanua ripoti ya mwaka jana na matokeo kutoka kwa nchi 22 zinazochunguza mada za faragha, uhuru wa kujieleza, ufikiaji wa habari, mgawanyiko na kutengwa, mabadiliko ya kidijitali, uwezo wa kumudu bei, jinsia na mengine ndani ya mifumo iliyopo ya sheria na dhidi ya msingi wa mgawanyiko wa dijitali unaoongezeka. Toleo hili linanasa mapengo na kutoa mapendekezo ili kufikia Afrika iliyojumuishwa kidijitali na inayoheshimu haki.

Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

     @ParadigmHQ